

– כל הנוגעות בארץ, הרי הן של עניים. ואמר רבי אמי בשם רבי שמעון בן לקיש: דבית שמי היא. ואמר ליה רבי יוסי: שמענו שהוא פטור ממועשרות! דברי הכל משום קנס. וכבית הלל עניים מעשרין ואוכלין.

אור ל'שרים

המעשרות כדין לקט. ואמר רבי אמי (אמורא ארץ ישראל בדור השלישי) בשם רבי שמעון בן לקיש (מגדולי אמוראי ארץ ישראל בדור השני): דבית שמי (בני בית המדרש שישד שמאי, מחכמי הזוגות) היא (ב"שרידי הירושלמי" נוסף: 'דבית שמאי אמרין הבקר לעניין הבקר') – של בית שמאי היא (המשנה הזו כדעתם של בית שמאי היא, שבית שמאי אומרים: הפקר לעניים – הפקר (משנה פאה ו,א), שהמפקיר תבואתו לעניים בלבד ולא לעשירים – הרי זה הפקר, ופטור מן המעשרות כדין מתנות עניים, ולבית שמאי, אף בהפקר בית דין שהפקירוהו לעניים – פטור מן המעשרות, ולכן כל השיבולים של הגדיש הנוגעות בארץ, אף שאין כולן מן הלקט, העניים הזוכים בהן פטורים מלעשר אותן, משום שהן הפקר. אבל לבית הלל שאומרים: הפקר לעניים – אינו הפקר, והמפקיר לעניים בלבד – חייב במעשרות, אף בהפקר בית דין שהפקירוהו לעניים – חייב במעשרות, ולכן כל השיבולים של הגדיש הנוגעות בארץ, כיוון שאין כולן מן הלקט, העניים הזוכים בהן חייבים לעשר אותן ואחר כך רשאים לאכול). ואמר ליה – ואמר לו (לרבי אמי) רבי יוסי (מגדולי אמוראי ארץ ישראל בדור הרביעי): שמענו (שמיעה ממש) שהוא פטור ממועשרות (ב"שרידי הירושלמי": 'מעשרות')! (בתמיהה) – וכי שמענו שהעניים הזוכים בשיבולים של הגדיש הנוגעות בארץ פטורים מלעשר אותן?! והרי לא שמענו כך, ולכן אין צורך לומר שהמשנה הזו כדעתם של בית שמאי היא, אלא דברי הכל משום (הצורה העיקרית: "משם", אבל הצורה הארמית "משום" היא הרווחת) קנס – המשנה הזו דברי הכל היא, אף כדעתם של בית הלל, ואין העניים זוכים בשיבולים של הגדיש הנוגעות בארץ משום הפקר בית דין אלא משום קנס, שקנסו חכמים את בעל השדה שייתן לעניים את כל השיבולים של הגדיש הנוגעות בארץ, לפי שעשה גדיש על גבי הלקט של העניים וכיסהו (כך אמר רבי אבהו בשם רבי יוחנן בירושלמי פאה על המשנה הזו), וכיוון שמשום קנס הוא, אין הוא פטור ממועשרות. – מקטע זה יש ללמוד, שבמקרה שבית דין הפקירו אף לעשירים, יש כוח ביד בית דין לפטור מן המעשרות את מה שהפקירו, והזוכה במה שהפקירו בית דין פטור מן המעשרות אף לבית הלל.

וכבית הלל (בני בית המדרש שישד הלל, מחכמי הזוגות) עניים מעשרין ואוכלין – משפט זה הועתק מהמקבילה

שתחיל תקופת ניסן לאחר מכן, אתה חייב לעבר את השנה ולהוסיף לה חודש לפני חודש ניסן. הרי שבית דין חייבים לעבר את השנה כדי שתחיל תקופת ניסן לפני אמצע חודש ניסן, ומהטעם הזה הוא שאמרה הברייתא שאם עיברו בית דין את השנה בשביעית – הרי זו מעוברת, ולא מהטעם שהפקר בית דין הפקר, ולכן אין ללמוד מהברייתא הזאת שהובאה לעיל שיש כוח ביד בית דין לפטור מן המעשרות את מה שהפקירו.

פירוש אחר: יש לדרוש את הכתוב: שְׁמַרְיָהוּ שִׁבּוּא בְּחִידוּשׁוֹ – אתה חייב להקפיד על האביב (מנחת העומר, כמו שנאמר בויקרא ב,יד: "אָבִיב קְלוֹי בְּאֵשׁ גֶרֶשׁ בְּרִמָּל פְּקָרִיב אֶת מִנְחַת בְּפִנְיֶךָ", והיא קרבה בשישה עשר בניסן) שיבוא בעת התחדשותה של תקופת האביב (תקופת ניסן). ואם אתה רואה לפי חישוב הזמנים שיקרב העומר לפני שתחיל תקופת ניסן, אתה חייב לעבר את השנה ולהוסיף לה חודש לפני חודש ניסן.

בבבלי ראש השנה כא,א (סנהדרין יג,ב) אמרו: כשאתה רואה (לפי החשבון) שנמשכת תקופת טבת עד שישה עשר בניסן – עבר את אותה השנה, ואל תחשוש לה (לחפש עוד טעם אחר), דכתיב: "שמור את חודש האביב ועשית פסח לה' אלוהיך" (דברים טז,א) – שמור אביב של תקופה (תקופת ניסן) שיהא בחודש ניסן (יש לדאוג שתקופת ניסן תהיה בחודש ניסן לפני הפסח).

הפירוש האחד לדברי הירושלמי "שמרהו שיבוא בחידושו" הוא לפי רש"י בבבלי ראש השנה, והפירוש האחר הוא לפי ר"ח שם.

הקוצר את שדהו חייב להניח לעניים חלקים מיבולו, ובהם "לקט" – שיבולים הנושרות בשעת הקצירה וזקוקות לליקוט. חלקי היבול שהתורה ציוותה להניח לעניים מהקציר נקראים מתנות עניים.

ומציעים מקור חלופי: והיי דא אמרה דא? – ואיזו אומרת זאת? (איזה מקור משמעו כך או מסייע לכך? מאיזה מקור נוכל ללמוד, שהפקר בית דין פטור מן המעשרות והזוכה במה שהפקירו בית דין פטור מן המעשרות? – שינוי (משנה פאה ה,א בעניין לקט שכוסה על ידי גדיש): גדיש שלא לוקט תחתיו – אם בעל השדה עשה גדיש (ערימת תבואה שנקצרה) בשדה במקום שעדיין לא ליקטו שם העניים את הלקט, – כל הנוגעות בארץ – כל השיבולים של הגדיש הנוגעות בארץ, הרי הן של עניים – שמא הן מן הלקט, ופטורות מן